

Maa- ja metsätalousministeriö
kirjaamo@mmm.fi

Lausuntopyyntö 7.12.2020 VN/5326/2020

Kansallinen vesihuoltouudistuksen visio ja sen toimenpano-ohjelmaluonnos

Maa- ja metsätalousministeriö pyytää Itä-Suomen aluehallintoviraston lausuntoa kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta. Vesihuoltouudistuksen tavoitteena on edistää mm. toimialan energiatehokkuutta, uuden teknologian käyttöönottoa ja toimialan digitalisoitumista sekä pitkäjänteistä tietopohjaista toiminnan suunnittelua. Toimeenpano-ohjelmaluonnoksessa on etsitty keinoja vesihuollon toimintavarmuuden ja turvallisuuden varmistamiseksi sekä toimialan uudistamiseksi.

Itä-Suomen aluehallintoviraston Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat vastuualue lausuu seuraavaa:

Osa A: Toimiva lainsäädäntö ja valvonta

Kohdassa b) ”hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto, ei ollut kuvattu mistä osa-alueista kriteeristöt koostuvat, mikä taho ne tarkastaa, ja antaa arvion lopulta. Epäselväksi jää myös se sidotaanko hyvän vesihuollon kriteeristö lainsäädäntöön, mihin lainsäädäntöön vai ovatko ne ohjeellisia.

Hyvän vesihuollon kriteerien tulokset lisättäisiin osaksi Veeti-järjestelmää ja sitä kautta Vesi.fi -palveluissa vesihuoltolaitosten tilannetta voisivat asiakkaat vertailla ja luoda painetta laitosten toiminnan kehittämiseen. Elintarvikevalvonnan oiva-järjestelmä tuottaa asiakkaille valinnan mahdollisuutta, mutta vesihuollon osalta samanlaista tosiasiallista valintamahdollisuutta ei asiakkaalla ole. Epäselväksi jää mikä tai millainen vaikutus tällä painostusmenettelyllä todellisuudessa voisi olla laitosten toiminnan kehittämisessä ja mitkä ovat asiakaspaineen tosiasialliset vaikutusmahdollisuudet. Ennen järjestelmän käyttöönottoa tulisi arvioida järjestelmän vaikutukset, järjestelmän kerrannaisvaikutukset esimerkiksi asuntojen hintoihin pienempien vesiosuuskuntien toiminta-alueilla voivat olla merkittävät.

Aluehallintovirasto ei näe nykytilanteeseen nähden hyvänä menettelynä, että vesihuoltolaitosten tilanteiden kehittäminen perustuu painostamiseen vaan sen tulisi olla aina kannustavaa ja positiivista tukemista.

Toimenpideohjelmaluonnokseen on kirjattu, että ”*toimintakyvyn turvaaminen edellyttää poliittista päätöksentekoa sekä valtakunnallisella, että paikallisella tasolla.*” Esityksestä ei ilmene tarkemmin mitä tällä tarkoitetaan.

Tähän liittyen Itä-Suomen aluehallintovirasto halua muistuttaa, että terveydensuojelulainsäädännöllä on suuri merkitys talousveden laadun turvaamisessa. Aluehallintovirasto pitää tärkeänä, että viranomaisvalvonta on jatkossakin erillistä toiminnan harjoittamisesta ja omavalvonnasta. Jos vesihuollon ja talousveden kokonaisuudet yhdistettäisiin esimerkiksi yhteen ja samaan lainsäädäntöön taikka samojen viranomaisten valvontaan, häviäisi molempien lainsäädännön tavoitteiden toteuttamisen mahdollisuudet. Tehtävien yhdistämisen jälkeen esiin saattaisi tulla tilanne, jossa talousveden terveellisyydestä tingittäisiin vesihuollon kustannusten säästämiseksi.

- Terveydensuojelun lainsäädännön tehtävänä on huolehtia talousveden laadusta ja tehdä olosuhdevalvontaa terveydensuojelun näkökulmasta - väestön ja yksilön terveyden ylläpitämiseksi ja edistämiseksi sekä ennalta ehkäistä, vähentää ja poistaa sellaisia elinympäristössä esiintyviä tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaittaa (*terveydensuojelu*).
- Vesihuoltolaillla pyritään turvaamaan taas sellainen vesihuolto, että kohtuullisin kustannuksin on saatavissa riittävästi terveydellistä ja muutoinkin moitteetonta talousvettä sekä asianmukainen viemäröinti terveyden- ja ympäristönsuojelun kannalta.

Aluehallintovirasto näkee erittäin tärkeänä, että molempia lainsäädäntöjä kehitetään tarkoituksenmukaiseksi eri hallinnon alojen yhteistyönä. Tämän jälkeen valvontaviranomaiset voivat konkreettisesti yhdessä suunnitella yhteistyön toteuttamista alueellisesti. Valvontatietojen tulee olla tällöin kaikkien viranomaisten käytettävissä yhdestä ja samasta sähköisestä järjestelmästä.

Osa B: Toimivat vesihuoltolaitokset

Kohdassa d) alueellisen yhteistyön kehittäminen kuvataan miten ely-keskus ja terveydensuojeluviranomainen voivat osaltaan edistää tiiviimpää keskustelu- ja suunnittelu-yhteistyötä esimerkiksi tukemalla alueellista yhteistyötä sekä yhteistyö- ja palveluverkoston muodostamista.

Itä-Suomen aluehallintoviraston toimialueella ely-keskukset ja kuntien terveydensuojeluviranomaiset ovat säännöllisesti kokoustaneet (etänä) korona-aikaisen tilannekuvan muodostamisen vuoksi aluehallintoviraston kokoonkutsamana. Kokouksissa on nostettu esille myös muita toimialojen ongelmia ja puutteita sekä jaettu hyviä kokemuksia tai tietoja toisille viranomaisille. Kokoukset ovat myös edesauttaneet alueellista yhteistoimintaa vesihuollon ja terveydensuojelun talousveden laadun valvonnan kehittämisessä sekä konkreettisesti toteuttamista eri aihe-alueissa kuten yhteistarkastukset, riskinarvioinnit ja laitosten ohjaukset.

Tilaisuudessa esille nousseeseen alueelliseen koulutustarpeeseen vastattiin järjestämällä Itä-Suomen aluehallintoviraston, Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan ely-keskusten kanssa alueen vesihuoltolaitoksille ja talousvettä toimittaville laitoksille vesihuollon varautumiskoulutus syksyllä 2020 Pelastusopiston tukemana. Itä-Suomen alueen ely-keskukset ovat järjestäneet omia alueellisia neuvottelutilaisuuksia alueensa vesihuoltolaitosten ja vesihuollon ja terveydensuojeluviranomaisten kesken.

Aluehallintoviraston mielestä yhteistyötä tulee kehittää ja tukea vesihuollon ja talousveden laadun valvonnan viranomaisten ja laitosten välillä. Tähän on hyvä laatia alueellinen suunnitelma, miten ja millä tavoin yhteistyötä tehdään. Esimerkiksi kokoukset, neuvottelut, hankkeet, koulutukset, harjoitukset, varautuminen ja yhteishankinnat, varamiesjärjestelmät ottaen huomioon alueelliset vaatimukset ja ominaisuudet. Lisäksi täytyy huomioida viranomaisten ja laitosten tietojärjestelmien yhteensovittaminen (esimerkiksi klooripumput, aggregaatit, tarvikkeiden saatavuustietojen ylläpitäminen sekä vesihuoltoon liittyvien tieto-taitojen yhteiskäyttöä, laitosmentorointi ja varamiehistöpankki.)

e) Pitkäjänteinen investointisuunnittelu ja vesihuollon kehittäminen

Kehittämissuunnitelma esitetään nivottavan yhteen kokonaisuuteen, johon kuuluvat eri kunnan toiminnot. Listalta puuttui kuitenkin talousveden laatuun liittyvät riskinarviointiasiat sekä varautumisvastuut terveydensuojeluviranomaisen kanssa. Esitetään lisättäväksi em. asiat.

Pitkän tähtäimen suunnitelmat yllä- ja kunnossapitoon voidaan tehdä täsmällisesti toteutetun riskin- ja kuntoarvioinnin pohjalta. Kun teknisten järjestelmien historiatiedot sekä elinkaari on tiedossa, voidaan osana strategista suunnittelua huomioida myös pidemmän aika välin investointi- ja korjaustarpeet. Nämä vaikuttavat kestävään talouden pitoon ja veden hinnan vaihteluiden tasaantumiseen sekä edesauttaa tuotantohintojen vertailua.

Riskien ennalta ehkäisy sekä varautuminen on helpompaa, jos maankäytön suuntaviivat ovat tiedossa pidemmälle tulevaisuuteen.

f) Kohdennettua neuvontaa apua tarvitseville vesihuoltolaitoksille ja kunnille

Tavoitteena esitetään, että vesihuoltolaitokset kartoitettaisiin ely-keskuksen ja terveydensuojeluviranomaisen yhteistyönä vesihuoltolaitosten auditointiin liittyvän vesihuollon kriteereitä hyväksi käyttäen.

Terveydensuojeluviranomaisella on talousveden laadun ja laitosolosuhteiden valvontaansa nähden virkavastuu ja tätä kautta viranomaisella on omaa tietoa talousvettä toimittavista laitoksista sekä alueen yksityiskaivoista. Kuntien resurssit tulee keskittää terveydensuojelulainsäädösten toimeenpanoon liittyviin tehtäviin. Talousveden valvonnan osalta kuntaviranomaisilla on paljon työtä laitosten riskiarviointi- ja valvontatutkimusohjelman yhteistyön kanssa. Uusia tehtäviä ei tule asettaa ilman lisäresursseja.

Terveydensuojelun valvonta on riskiperusteista ja suunnitelmallista. Valvonnassa kerätään tietoa, jota voidaan hyödyntää tilannekuvan kokoamisessa. Vesihuollon valvonta tulee myös muodostaa riskiperusteiseksi ja suunnitelmallisesti siten, että se tuottaa hyvän vesihuollon kriteeristöön tarvittavia tietoja. Näin nykyresursseja voidaan hyödyntää yhteiseen käyttöön.

Aluehallintovirasto ei koe, että kunnan terveydensuojeluviranomainen olisi oikea taho auditointitehtävään. Tehtävää voisi suorittaa ulkopuolinen asiantuntija. Auditointitehtävä saattaisi aiheuttaa jääviystilanteen viranomaiselle myöhemmin lisäksi tehtävä veisi voimavaroja kunnan terveydensuojeluviranomaisen muutoinkin vähistä resursseista, joita tulee suunnata viranomaistehtäviin talousveden laadun turvaamiseksi.

Vesihuoltolaitosten vesihuoltolain neuvonta esitetään keskitettävän ely-keskuksiin, joka on erittäin kannatettava asia aluehallintoviraston näkemyksestä.

g) Pätevyysvaatimukset vesihuoltoalalle

Vesihuoltolaitosten ja talousvettä toimittavien laitosten jakamisessa käytetään erilaisia kokoluokkia ja määritelmiä. Nämä laitosten eri kokojen luokat (eri lainsäädännöissä ja erilaisissa suunnitelmissa, kriteeristöissä) tulee yhdenmukaistaa. Lisäksi tulee huomioida, että joihinkin kuuluu kunnallisten vesihuoltolaitosten lisäksi vesihuolto-osuuskuntia, joilla on vahvistettu toiminta-alue sekä talousvettä toimittavia laitoksia, jotka eivät kuulu vesihuoltolain piiriin.

Erittäin hyvä ehdotus on se, että pätevyysvaatimukset koskevat vesihuoltolain tarkoittamia vesihuoltolaitoksia sekä pienempiä laitoksia. Jatkosuunnittelussa tulisi huomioida myös se, että pienet toimijat saavat riittävästi tietoa siitä, mitä pitäisi tietää ja mistä saa apua, jos omat pätevydet eivät riitä toiminnassa.

Vaatimusten sisältö esitetään määräytyvän sen mukaan mikä laitoksen toimintakapasiteetti ja -alue on kulloinkin kyseessä. Portaittainen pätevyysvaatimus nähdään hyvänä, mutta sen tulisi olla yksiselitteinen, jotta vältetään rajatapauksilta ja poikkeamisilta. Toiminnan laajentuessa, tulisi yksiselitteisesti kyetä arvioimaan pätevyyden riittävyys uudelleen.

Pätevyysvaatimusten seurantajärjestelmä tulee olla edullinen. Pätevyysvaatimusten voimassaolo tulee linjata siten, ettei se ole katkolla täydennyskoulutusten, raportointien tai maksujen takia.

k) Vesihuollon urapolkujen kehittäminen

Pienien vesiosuuskuntien ja laitosten henkilökunnan osaamisen kouluttamiseen tulee huomioida myös avoimet opinnot ammattikorkeakoulussa tai yliopistoissa.

Lopuksi Itä-Suomen aluehallintovirasto esittää, koska valvontakentälläkin havaitut viranomaistoiminnan resurssien niukkuus ja valvonnan puutteellisuus nousi esille myös selvitystyössä, että vesihuollon kehittämisessä tulee selkeyttää valvontavastuissa olevat epäselvyydet ja eri valvontaviranomaisten rinnakkaisvalvonta ja sen toteuttaminen. Viranomaisilla tulisi olla mahdollisuus laaja-alaiseen yhteistyöhön (tiedot, tarkastustoiminta, valvonta) ja tietojen yhteiskäyttöön, siten ettei asiakkaan tarvitse toimittaa samoja tietoja molemmille viranomaisille erikseen. Uusia tehtäviä ei tule asettaa viranomaisille ilman riittävää resurssointia, muutoin tehtävien toimeenpaneminen ei toteudu eikä näin ollen saavuteta tehtävien alkuperäistä tavoitetta.

Johtaja

Ulla Ahonen

Ympäristöterveydenhuollon
ylitarkastaja

Anne-Kaarina Lyytinen

Tämä asiakirja ISAVI/9101/2020 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument ISAVI/9101/2020 har godkänts elektroniskt

Hyväksyjä Ahonen Ulla 01.02.2021 10:02

Esittelijä Lytinen Anne-Kaarina 01.02.2021 09:55